

EMANCIPÁCIÓS ÁTTÖRÉS – 1848/49

GERŐ ANDRÁS

Az 1991-es VIII. törvénycikk Magyarország nemzeti ünnepei sorában felemlíti március 15-ét, amely – a törvény megfogalmazása szerint – „az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének, a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napja”. Március 15-e hányatott története¹ 1991-ben nyugvópontra jutott, hiszen hivatalosan is Magyarország történetének jelölt és jeles napjává avatta az állam. Ez azóta is így van.

TERMINOLÓGIÁK

A törvény 1848/49 jelölésére két olyan kifejezést használ, ami a magyar köznyelvben teljesen elfogadott: *forradalom* és *szabadságharc*. A folyamat lényegének pedig azt tartja, hogy a forradalom és szabadságharc során megszületett a *modern parlamentáris Magyarország*.

Mindazonáltal talán érdemes felidézni, hogy a forradalom és szabadságharc minősítés egykoron nem volt magától értetődő. Az a reformnemzedék, amely kialakította az átalakulás vívmányait rögzítő 1848-as áprilisi törvényeket, a folyamatot inkább magához, mintsem azokhoz a belvárosi fiatalokhoz kívánta társítani, akik *de facto* március 15-e eseményeit generálták és uralták. Éppen ezért az ő szemükben nem március 15-e volt a kiemelt időpont, hanem április 11-e, a reformkor és a forradalom törvényekben megtestesülő eredménye, a törvények szentesítésének napja. Talán éppen ezért nem véletlen, hogy Deák István, a Columbia Egyetem történészprofesszora 1848-at „törvényes forradalomnak” hívja.² A kortársak 1848/49 fegyveres eseménysorát sem feltétlenül szabadságharcnak nevezték. Horváth Mihály volt az első történetíró, aki még 1849 utáni emigrációjában összefoglalóan megírta 1848/49 történetét. Ő az általunk szabadságharcnak hívott jelenséget *függetlenségi harc*nak nevezte.³ Kossuth Lajos is más terminológiát használt – úgy interpretálta a fegyveres harcot mint önvédelmet, *önvédelmi háborút*.⁴ A magyar történettudományban Szabad György volt az, aki átvette Kossuth szóhasználatát, és írásban is, egyetemi előadásában is következetesen mellőzte a „szabadságharc” terminológiát.⁵

1 Március 15. történetéről szóló tanulmányomat lásd *A nemzet születésnapja. Március 15-e* = GERŐ András: *Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX–XX. századi történetéből*, ELTE–PolgArt, Budapest, 2004, 163–180. A kötet angol kiadása 2006-ban jelent meg: *Imagined History. Chapters from Nineteenth and Twentieth Century Hungarian Symbolic Politics*, Columbia UP, New York.

2 DEÁK István: *A törvényes forradalom. Kossuth Lajos és a magyarok 1848–49-ben* [1979] Gondolat, Budapest, 1994.

3 HORVÁTH Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*, Genf, 1865.

4 KOSSUTH beszéde a Képviselőház ülésén az önvédelmi harc folytatásáról, Debrecen, 1849. január 13.

5 SZABAD György: *Kossuth politikai pályája. Ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében*, Kossuth–Helikon, Budapest, 1977.

Mindezzel az igencsak vázlatos áttekintéssel azt kívántam jelezni, hogy a köznyelvben, és így a törvényszövegben is meghonosodott szóhasználat nem magától értetődő, hanem az 1848/49 óta tartó intellektuális folyamat eredménye. Az sem magától értetődő, hogy az 1991-es törvény csupán csak a modern parlamentáris Magyarország tartalmi elemét emeli ki – már csak az 1848-as április törvények áttekintése nyomán is nyilvánvaló, hogy 1848/49 jó néhány más, a politikai és nemzeti gondolkodást alapvetően megszabó vívmánnyal is büszkélkedhet.

Az igencsak vázlatos terminológiai-historiográfiai áttekintés és 1848/49 lehetséges értelmezései nyomán legitimnek gondolom azt, hogy – nem érvénytelenítve az eddigi szóhasználatot – másként gondoljuk át 1848/49-ről szóló fogalomhasználatunkat s ennek megfelelően lehetséges jelentését, jelentőségét.

A magam részéről 1848/49 esetében az eddigiekhez képest új, a történelmi folyamat egészét összefoglalóan jelző szóhasználatot javaslok: *emancipációs áttörés*. A magyar nyelvben az emancipáció szónak három jelentése van: *egyenjogúsítás, felszabadítás, önállósítás*.

Kétségtelenül igaz, hogy a magyar történelemírásban és a politikai nyelvben az emancipáció részben a zsidók egyenjogúsításához, részben pedig a férfiak és nők közötti egyenjogúsághoz kötődő fogalom. A jelentés természetesen ennél tágabb, s úgy gondolom, hogy az eddigi jelentéstartományok mellett semmi akadályba nem ütközik az, hogy 1848/49 esetében is használjuk a kifejezést.

Szerintem annál is indokoltabb egy új szóhasználat bevezetése, mert 1848/49 a modern magyar nemzettudat alapszövegévé vált – tehát nem egyszerűen egy forradalom vagy/és szabadságharc volt. S valahogy a kifejezéssel azt is meg kellene indokolnunk, hogy ez miért következett be, s aztán miért lett 1848-nak jelentős utóélete.

Megítélésem szerint az emancipáció szó magyar jelentéseit figyelembe véve 1848/49 leglényegesebb összetevői, a nemzeti tudatban lévő rögzültsége, utóéletének különféle vonulatai szintetizáltan kifejezhetőek. A következőkben erre teszek kísérletet.

TÁRSADALMI EMANCIPÁCIÓ

1848/49 legjelentősebb társadalmi erejét – és felhajtóerejét – a kötelező örökváltság adta. Másként szólva, a tudományos és köznyelv által is elfogadott szóösszetétellel élve ezt jobbágyfelszabadításnak hívjuk. Az ország lakossága – a Határőrvidék körülbelül 1 milliós népessége nélkül – akkor nagyjából 12 millió fő volt. A jobbágyfelszabadítás eredményeképpen jelentős tömegek szabadultak meg a feudális szolgáltatások igen nagy részétől. Ma már ennek kevés nyoma van, de azért nem teljesen nyomtalan az esemény jelentősége. A Kossuth téren álló Földművelésügyi Minisztériumnak emelt épület falán található egy 1998-ban (!), a minisztérium, illetve az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottsága által odahelyezett emléktábla, amely Budapesten jószerivel egyedülként emlékeztet a jobbágyfelszabadítás jelentőségére. Eszerint „Az 1848. jobbágyfelszabadítás emlékére, amelynek eredményeként 2 203 307 család szabadult meg évi 36 779 076 napi ingyenrobottól; 2 203 307 családnak szűnt meg dézsmakötelezettsége, amely miatt mindenkor évi termése 20%-át ingyen kellett másnak adnia; 1 429 779 család lett beltelek tulajdonosa; 656 251 család vált összesen 10 254 100 hold föld tulajdonosává; 582 262 parasztcsaládfő jutott választójoghoz; 328 102 parasztcsalád egy-egy férfitagja kapott nemzetőri jogképességet; 1 538 096 parasztcsalád lett a nemességgel egyenrangú az igazságszolgáltatás előtt”.⁶

Ha kicsit másként tekintjük ezeket a számokat, és egyfajta interpretációs keretbe illesztjük őket, akkor azt mondhatjuk, hogy ez a jobbágyfelszabadítás

6 Lásd GERŐ András: *Térrerő. A Kossuth tér története*, Új Mandátum, Budapest, 2008, 81.

Új, a történelmi folyamat egészét összefoglalóan jelző szóhasználatot javaslok: emancipációs áttörés

volt a Habsburg-birodalomban az első ilyen aktus. Eredményeképpen Magyarországon az addigi földesúri joghatóság alatt álló lakosság 79%-a szabadult meg a földesúri terhek jelentős részétől. (Erdélyben ez kisebb arányszámot mutat, mert ott tradicionálisan nagyobb volt a szabad parasztság aránya.) A jobbágyfelszabadítás eredményeképpen a szűkebb Magyarország termőterületének körülbelül 42%-a (!) jutott a volt jobbágyparasztság kezére.⁷ Nem véletlen, hogy ez a társadalomtörténeti léptékű áttörés – amely messze nem volt teljesértékű, de mindazonáltal a jobbágyrendszer évszázadaihoz képest elképesztő erővel rendelkezett – segített abban, hogy a magyar parasztság azonosuljon 1848/49-cel, és a hívó szóra fegyvert fogjon, 1848/49-et beépítse saját folklórájába.

Nem véletlen, hanem törvényszerű, hogy az, akinek a személyét a jobbágyfelszabadítással összekötötték, népi hőssé vált. Nem kis részben Kossuth Lajos ennek köszönheti szobrait, utcaneveit, a róla elnevezett intézményeket. Ha az emancipáció szó egyik jelentését a *felszabadításban* leljük fel, akkor a jobbágyrendszer alapjainak felszámolása, struktúrájának visszavonhatatlanná vált megroppantása történetileg hitelesen jelzi ezt.

ÁLLAMJOGI EMANCIPÁCIÓ

Az 1848-as áprilisi törvények – legalábbis a magyar interpretáció szerint – biztosították Magyarország önrendelkezését a birodalmon belül. Persze ezek az államjogi vonatkozások kompromisszumosak voltak, vitakérdést képeztek, hiszen míg a király személye körüli minisztert Magyarországon külügyminiszternek hívták, addig Bécsben nem tekintették annak. Mindazonáltal az nem vitatható, hogy a magyar felelős minisztérium kinevezésével és a képviselőt népképviselői alapra helyezésével az addigiakhoz képest jelentősen változott az ország államjogi helyzete.

Anélkül, hogy a politikátörténeti folyamat részleteibe bocsátkoznánk, megállapítható, hogy az eltérő értelmezések lehetőségét biztosító államjogi helyzet 1849 áprilisára egyértelműsödött. A Debrecenben elfogadott *Függetlenségi nyilatkozat* Magyarországot minden értelemben szuverén országnak deklarálta, és az *önálló európai státusok* sorába helyezte. Ez a politikai folyamat persze az adott esetben önvédelmi, illetve függetlenségi fegyveres harccal párosult, amelyet értelemszerűen lehet nemzeti szabadságküzdelemnek is látni. Mégis – ha az emancipáció szó magyar tartalmait nézzük – ez egyben emancipációs küzdelem is volt, hiszen az ország önrendelkezése, illetve önállósága volt tét. Az önrendelkezéstől a teljes állami önállóságig terjedő ív egyértelműen jelzi a teljes államjogi emancipációra való igényt.

POLGÁRI EMANCIPÁCIÓ

Az 1848 előtti Magyarországon a társadalomnak egy viszonylag szűk köre – nagyjából 4-5 százalék – rendelkezett olyan jogokkal, amely beleszólást biztosított a politikába. Az országban nem volt törvény előtti egyenlőség sem, és hiányoztak azok a jogok is, amelyek a felvilágosodás nyomán Nyugat-Európában, illetve Észak-Amerikában egyre elterjedtebbek lettek. A kiváltságoltak – ahogy akkor mondták – a rendi alkotmány sáncai mögé húzódtak. A reformkor liberális nemesi ellenzéki politikusai – ki előbb, ki később – egybehangzóan programként tűzték ki, hogy a sáncon kívülieket, azaz a népet „beemeljük az alkotmány sáncai közé”. 1848 ezt meg is tette. Már a jobbágyfelszabadításnál is utaltam arra, hogy az országban törvénnyé vált a jogegyenlőség,

törvénnyé vált a jogegyenlőség, kiterjesztették a választójogot, életbe lépett a kor normái szerint értelmezett sajtószabadság ””

⁷ Vö. VARGA János: *A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban*, Akadémiai, Budapest, 1971.

kiterjesztették a választójogot, életbe lépett a kor normái szerint értelmezett sajtószabadság.

A *polgári emancipáció* ebben az esetben azt jelenti, hogy a politikai hatalom addigi birtokosai – a privilegizáltak – előjogaik nagy részét feladták. Mondhatnám úgy is – Kossuthot parafrázálva –, hogy *a szabadságok helyett szabadság* lett. Az előjogok helyett a jogegyenlőség eszméje lett a folyamat egyik fő mozgatója. Persze ez sem mindent elsöprő diadalmenetként zajlott, hiszen a zsidóság sajátos jogegyenlősítése csak 1849 nyarán, nem sokkal a katonai vereség előtt vált törvénnyé. A nemzetiségek esetében sem különösebben működött az őket személyükben elismerő, de kollektív nemzetiségi létükben tagadó jogegyenlőség. A hiányosságok és a késlekedések ellenére sem mondhatjuk azt, hogy ezen a téren ne történt volna igazi emancipációs áttörés. 1848/49 az egyenjogúsítás, azaz a szabadság tekintetében is történetileg hiteles, minőségi előrelépést jelentett.

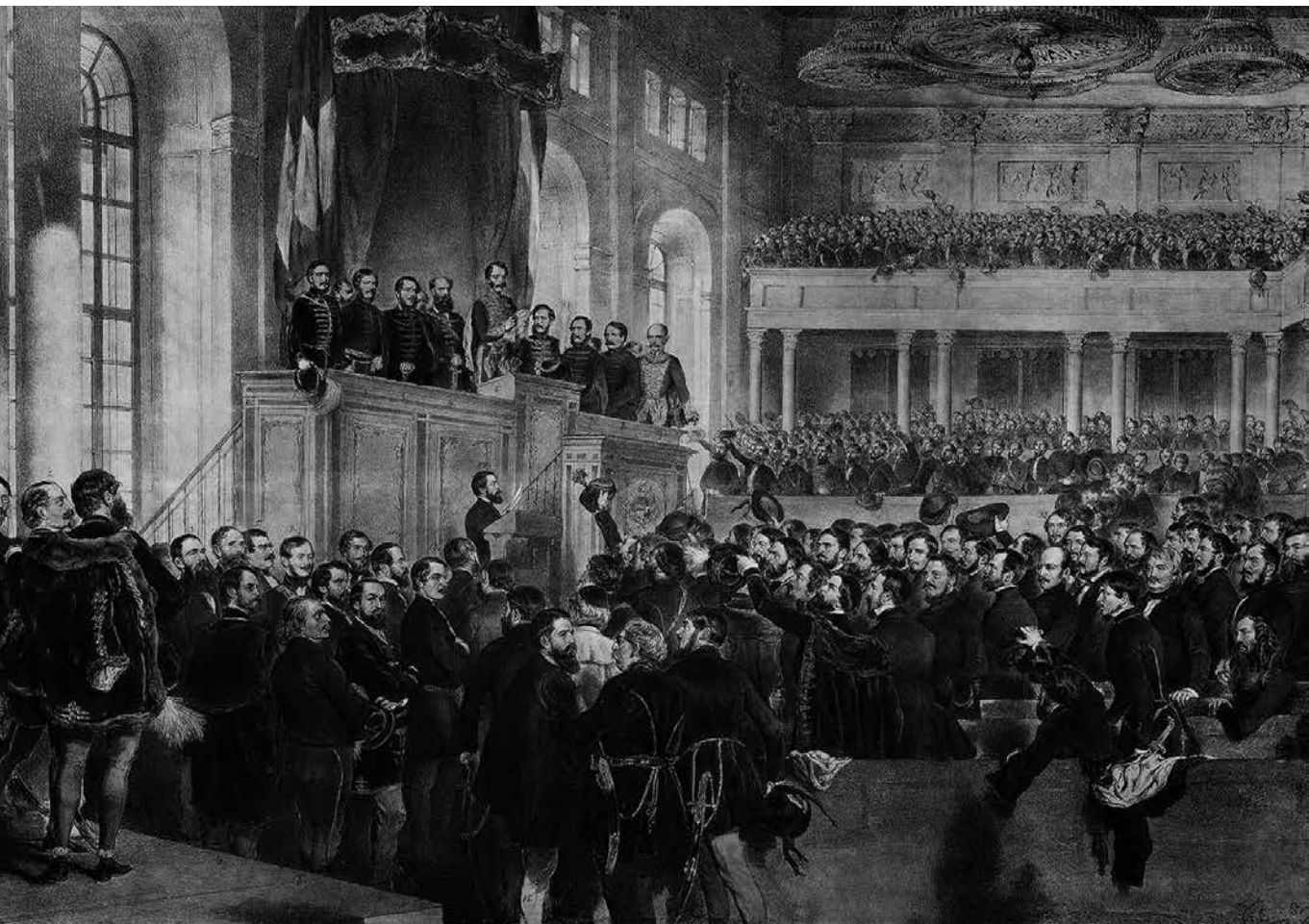
NEMZETI EMANCIPÁCIÓ

A modern magyar nemzetfogalom kialakulása egy hosszabb folyamat eredménye volt, de 1848/49 tette tömegméretekben érzelmileg is rögzültté. Meggyőződésem szerint a nemzet egyfajta saját strukturális szükségletekkel rendelkező szekuláris vallás, s ebben az értelemben 1848/49 megteremtette a magyar nemzetvallás szimbolikus önkifejezését, nem egy esetben rituáléját, s élettel töltötte meg a strukturális elemeket.

Az áprilisi törvények rögzítették – valójában a hivatalosság szintjén létrehozták – a nemzeti színeket (1848-i évi XXI. tc.), Kossuth, „a nemzet apja” lett a „magyarok Mózese”, Petőfi Sándor *Nemzeti dala* szinte azonnal ikonikus

Az alkotmány sáncai

– A népképviselői országgyűlés megnyitása 1848. július 5-én a Pesti Vigadóban, István főherceg a trónbeszédet olvassa (Borsos József litográfiája, 1848) (Wikimedia Commons)

költeménnyé vált, létrejött a hazáját védő honvéd toposza. 1849 leverése pedig megalkotta a nemzet mártírjai és a nemzet Júdása (azaz árulója) fogalmait. A felsorolás nem teljes, és nem is arra vonatkozik, hogy mindegyik toposznak ugyanolyan igazságtartalma lett volna, de az nem kétséges, hogy a nemzetválás fő strukturális kellékei 1848/49 révén telítődtek meg étellel.

1848/49 „nemzeti életerejé” a magyart mint nemzetet az akkor már létező modern európai nemzetfogalom kereteibe tagolta be – nem véletlen, hogy a márciusi ifjak jószerivel mindent a „klasszikus” nemzetinek tekintett francia mintára képzeltek el. Az akkori új nemzetfogalomban az számított magyarnak, akinek magyar volt az anyanyelve és/vagy azonosult a magyar üggyel. Ez utóbbi tette lehetővé, hogy a sok esetben etnikailag nem magyar háttérrel rendelkező s a megtorlás keretében Aradon kivégzettek magyar mártírrá váljanak, és az sem számított, hogy a folyamat emblematikus költője, Petőfi Sándor etnikailag nem magyar, hanem szláv volt.

A magyar nemzet 1848/49-cel lépett ki egyenjogú nemzetként Európa színpadára. Nemzetként emancipálta magát; a Habsburg-birodalomban sem tekintették úgy, hogy csak egy a sok közül. A nemzeti emancipáció a magyar esetben egyértelműen és ugyancsak hitelesen 1848/49-hez kötődik.

a magyart mint nemzetet az akkor már létező modern európai nemzetfogalom kereteibe tagolta be

SZINERGIA, ÉS EGY FONTOS ESETLEGESSÉG

A fentiekben az emancipációs áttörést négy komponensre bontottam. Ez értelemszerűen utólagos megközelítés. Az adott időszakban ezek együtt, egymásra hatva, egymást erősítve működtek. A nemzet, a szabadság, a függetlenség, a társadalmi felszabadítás fogalmai szervesen áthatották egymást; egyik nem létezett a másik nélkül. A magyar parasztok jórészt azért mentek háborúba, mert meg akarták védeni frissen kapott tulajdonukat és jogaikat, a tizedtől és kilencedtől való mentességüket; harcukkal azt a hazát védték, amelynek politikai elitje önrendelkezésben vagy éppen önállóságban képzelte el azt a jövőt, amelyet a polgári szabadságjogok hatnak át, s mindezt együtt hívják magyarnak.

Történelmünk egyik leghatékonyabb és mélyen átélhető jelszava volt és lett a Kossuth-nóta refrénje: „Éljen a magyar szabadság! Éljen a haza!” *A különféle emancipációs dimenziók egymásra hatása, egymásba fonódása a modern magyar nemzetfogalom alapszövegévé tette 1848/49-et.*

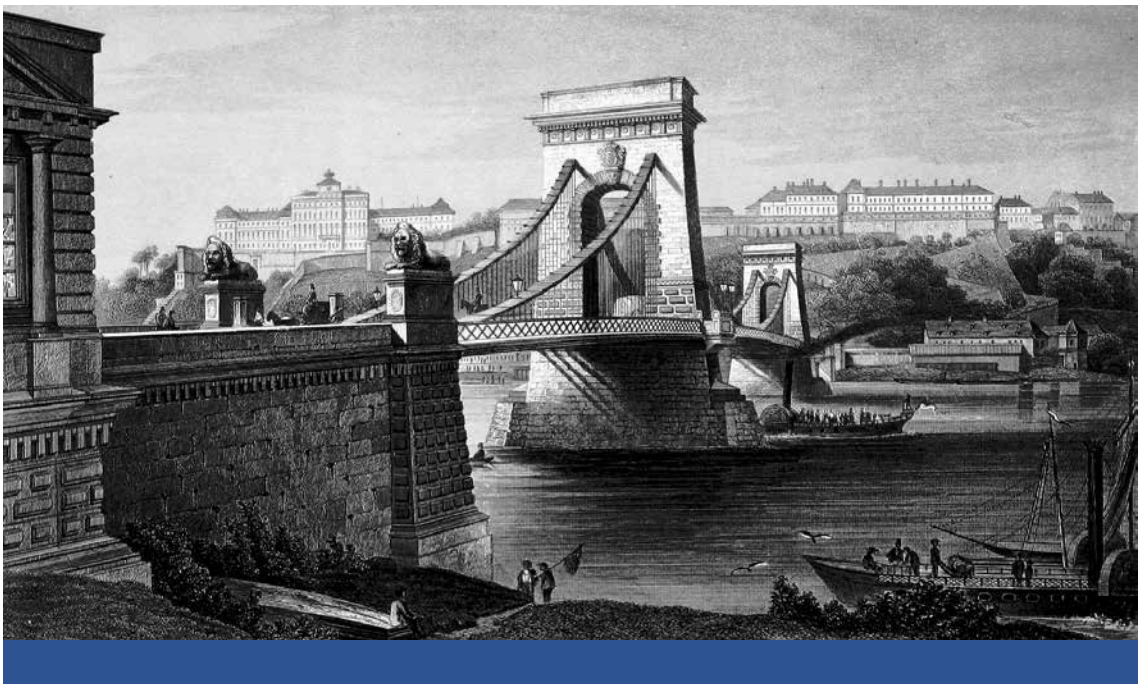
Nem magától értetődő, hogy egy jelentős történelmi folyamathoz kiemelkedő személyi vetület is társul. Petőfi azt írta 1848 márciusában: „itt az idő, most vagy soha!” Igaza volt, az idő ott volt, de az nem kézenfekvő, hogy felismerjék ezt, s az sem, hogy be is teljesítsék azt, amit az idő lehetővé tesz. E tekintetben szerencsénk van. *1848/49-ben az országban egy olyan politikai elit jutott szerephez, amelyik képes volt felismerni a helyzet erejét és élni is tudott vele.* Ebben persze benne van a reformkor majd kétévtizedes építkezése – nem a pillanat súlya alatt kellett kitalálni mindazt, amit 1848/49-ben meg akartak valósítani. De nem volt elég az eszmék és elgondolások ereje, kellett hozzá személyi kiválóság, a személyi súly, a személyes képesség. S noha közelről nézve 1848/49 főszereplőit számos emberi gyengeség, esendőség jellemezte, számos személyes ellentét és politikai különbség választotta el őket, mégis képesek voltak ezt a szinergiában működő folyamatot több-kevesebb összehangoltsággal működtetni.

Ma a főszereplők neveit számtalan magyar településen utcanevek, terek, intézmények őrzik – némelyikük arcmása magyar pénzeken szerepelt, illetve szerepel. S ez nem véletlenül, hanem kiérdemelten van így. A történelem alakításához nemcsak helyzet, nemcsak helyzetfelismerés, nemcsak akarat, hanem szerencse is kell. Nagy szerencséje Magyarországnak, hogy ezek az emberek egyszerre, egy időben képesek voltak az eléjük állított történelmi kihívásnak magas szinten megfelelni.

UTÓÉLET

Hosszú, többkötetes monográfiát lehetne arról írni, hogy miként alakult 1848/49 utóélete. Engedtessek meg, hogy én most ezt a saját javasolt terminológiám mentén röviden értelmezsem.

1848/49 négy dimenzióban és egyidejűleg egymást erősítően megnyilvánuló emancipációs intenciója és gyakorlata rugalmasan értelmezhető *normát* és *mércét* teremtett. A társadalmi, az államjogi, a polgári és a nemzeti emancipáció helyzete, illetve hiányosságai a magyar történelem alakulása miatt időről-időre módot adott, illetve adtak arra, hogy a szakralizálódott '48-as intenciót a változó körülmények között is számon lehessen kérni. Egyszerűbben szólva: az 1848/49-ben kialakult emancipációs gondolkodásmód a létező és nem elképzelésekben elgondolt magyar történelem alakulása miatt állandó reagáló helyzetbe került. Így az emancipációs áttörés az utókor számára is jól kamatoztatható politikai-eszmei tőkét jelentett. A különféle dimenziókat különféle politikai elképzelések mentén lehetett hasznosítani, ezért nagy pálya nyílt 1848 utóélete számára.

Polgári nemzet – Az 1849-ben átadott Lánchíd (Ludwig Rohbock metszete, 1859) (British Library)

Tisztában vagyok azzal, hogy némelyek saját történettudományi-szakmai etikájuk nyomán, vagy egyéb megfontolás alapján úgy vélik: helytelen történelmi eseményeket aktuális politikai célokra használni. Véleményüket tiszteletben tartva úgy gondolom, hogy ez nem járható út, az életszerűséget nélkülöző elgondolás. Éppen az emancipációs alapvetés indokolja azt, hogy időről-időre 1848/49 egyfajta számonkérhető, továbbfejleszthető mércéként működjön. 1848/49-nek nem a gyengeségét, hanem éppen hogy az erejét jelenti, ha az azóta eltelt időben különféle politikai erők saját érték- és érdekvilágukba beépíthetően éltek/élnek vele. (1848/49 úgymond „használata” egyébként éppúgy lehet tudományos kutatás tárgya, mint maga az emancipációs áttörés.⁸)

1848/49 utóélete esetében – a saját emancipációs elgondolásom mentén haladva – fő szabályként az állapítható meg, hogy míg a jobboldal vagy az éppen annak tekinthető elgondolások döntően, de nem kizárólagosan a nemzeti és államjogi emancipációra helyezték a hangsúlyt, addig a tág értelemben vett baloldal – a polgári radikálisoktól a kommunistákig – a társadalmi és polgári emancipáció követelményeit hangsúlyozta saját korával szemben. A fő szabályhoz

8 Lásd például GYARMATI György: *Március hatalma – A hatalom márciusa. Fejezetek március 15. ünnepségének történetéből*, Paginarium, Budapest, 1998.

két megszorító megjegyzés kívánkozik. E felosztás nem jelenti azt, hogy amikor ezek a politikai erők hivatkoztak a nemzeti vagy éppen a társadalmi egyenjogúságra, ez megfelelt volna tényleges politikai gyakorlatuknak. Csak annyit jelent, hogy a '48-as hagyomány politikailag használható repertoárjából mit tekintettek elsődlegesnek.

A felosztás nem jelenti azt sem, hogy ez mindig vegytisztán működött volna. Természetesen voltak olyan helyzetek, amikor erőteljes keveredést vagy hangsúlyáthelyezést lehetett megfigyelni. Amiről beszélek, az fő szabály, de nem jelenti azt, hogy más variációk ne lehettek volna.

A legtisztábban ennek a fő szabálynak az érvényesülését egyfelől a Horthy-korszak, másfelől a kommunista időszak példázza. A Horthy-korszak alapvetően – éppen a Trianont követő magyar revíziós gondolat miatt – 1848/49-re hivatkozva a történelmi Magyarország jogigényét, azaz az államjogi emancipációt emelte ki, és egyfajta nemzeti emancipációs logika keretében bizonyítani akarta a magyar nemzet erkölcsi igényeit is az elcsatolt területek esetében, illetve szóvá tette az utódállamokban élő magyarok vélt vagy valós üldözését, elnyomását, követelve tényleges egyenjogúsításukat. A kommunista időszak nem beszélt a területről, nem beszélt a kisebbségi magyarokról, de hangsúlyozta, hogy a társadalmi emancipációt az adott kor igényeinek megfelelően ő hajtja végre s ő teljesíti be a szabadság összes ígértét. Hogy Rákosi Mátyás Kossuth Lajos örököse.⁹

Mindazonáltal 1848/49 utóéletének mindig volt – akár jobbról, akár balról – egyfajta ellenzéki pozícionáltsága. Már a dualizmus korában is a legnagyobb ellenzéki erőt a változó nevek alatti '48-as függetlenségi párt adta. A Horthy-éra '48-kultuszával szemben megjelent az antináci szellemi és politikai ellenálláshoz kötődő '48-asság. Rákosiék hivatalos '48-értelmezésére pedig 1956 adta a legcsattanósabb választ a maga Petőfi-körével, Kossuth-címerével és nemzetőreivel.

Az emancipációs logika fő szabály szerinti politikai megoszlását jól jelzi az is, hogy egy-egy adott politikai álláspont más és más '48-as, illetve '48-hoz kötődő személyiségeket állított előtérbe. A két háború közti Magyarország hivatalossága erőteljesen preferálta Széchenyi Istvánt és Batthyány Lajost. A Rákosi-rendszer '48-as hősei között ezek a személyek nem szerepeltek, helyettük Kossuth Lajos, Táncsics Mihály és Petőfi Sándor jelenítette meg 1848 „szentháromságát”.

Úgy vélem tehát, hogy mindazok a kihívások, amelyekre 1848/49 adott emancipációs választ, az azóta eltelt magyar história változó erejű, ámde állandó kihívásainak bizonyultak. Következésképp amíg ezek a kihívások – hol erősebben, hol gyengébben – léteznek, addig jelen volt és lesz az „1848-as válasz” is – értelemszerűen aktualizálva, „használva” 1848-at mint politikai diskurzusznyelvet. Ez nem baj, hanem adottság. De gondolkodó értelmiségiként nem tehetjük meg azt, hogy folytonosan és állandóan ne értelmeznénk. A sokirányú „emancipációs áttörés” egy lehetséges és megítélésem szerint működő értelmezési keret.

1848/49 a magyar történelemben a magyar polgári államalapítást jelenti. A polgári államalapítás tartalma a több vetületet tartalmazó, több dimenzióban érvényesülő emancipáció volt. Nagyjából másfél év alatt minden olyan megtörtént, ami akkor és ott e tekintetben megtörténhetett; igazi áttörés zajlott. Létrejött az a társadalmi, államjogi, polgári és nemzeti töke, amelynek hosszútávú kamatait eddig is így-úgy hasznosítottuk, és még sokáig hasznosítani fogjuk. Mindenki a maga érdekei és értékei mentén. A polgári államalapítás ereje, kihatása olyannyira meghatározó, hogy nemzeti ünnepünk sorában az egyetlen, amely – ha tudatosítja, ha nem – személy szerint elér, elérhet minden magyar emberhez. Ha másként nem, akkor egy kokárda formájában.

**1848/49 a magyar
történelemben
a magyar polgári
államalapítást jelenti**

⁹ 1848 centenáriumáról lásd *Az államosított forradalom. 1848 centenáriuma*, szerk., előszó GERŐ András, Új Mandátum, Budapest, 1998.